

Krassimira Koleva

(Constantine of Preslav *University of Shumen*)

A Contemporary Scientific Rediscovery of the Gorani Community in the Western Balkans

A review by Krassimira Koleva on Veselka Toncheva's book *The Unfamiliar Gòra*. Rod Publishing House. Sofia, 2012 (320 p.).

Красимира Колева

(Шуменски университет “Епископ Константин Преславски”)

Съвременно научно преоткриване на горанската общност в Западните Балкани

Веселка Тончева. *Непознатата Гòра*. Издателство „Род”, София, 2012 (320 с.).

Доц. д-р Веселка Тончева е позната в научните среди с трайния си интерес към културната антропология на славянското население в Албания. Тя е етномузиколог в Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН. Солидната ѝ подготовка и опитът ѝ на записвач на терена ѝ дават възможност да постави музикалния фолклор в много по-широк контекст и в научна парадигма, чиито тези намират убедителни доказателства чрез работещ интердисциплинарен подход. По този начин и събраният разнообразен емпиричен материал, записан надеждно, може да бъде използван многопосочно и да служи за илюстрация на важни научни въпроси, свързани с историческата и родовата памет, патриархалния модел на микросоциума, конфесионалния интегритет, езиковия континуитет и пр.

В този план е и изследването на В. Тончева "Българите от Голо Бърдо, Албания. Традиции, музика, идентичност" (в две части), посветено на славянската християнска общност в Южна Албания.

В новата си книга изследователката надниква в изолирания ареал на славянската мюсюлманска общност в Албания (Кукъска Гора) с помощта на Ндрачим Ука, родом от село Шицавец (сега студент в София). В Албания горанската общност не е официално призната и членовете ѝ имат достъп до образование само на албански език. Ситуацията е усложнена от тоталитарния режим в страната и от политиката на изолация спрямо неалбанското население, които затварят горанската общност, населяваща тази част на Западните Балкани, откъсвайки я от съседните горански села в бивша Югославия (след разпадането ѝ – главно в Косово и в две села в Р Македония).

Авторката изследва албанската част на географската и етнографска област Гора на няколко експедиции през периода 2008 – 2012 г., като на практика в днешно време е първият български учен, който работи в този интересен славянски ареал след мащабните проучвания през последните години за големия международен проект *Kleiner Balkansprachatlas*, обобщени в монографиите на видните балканисти Клаус Щайнке, Джелал Юли, Андрей Соболев и Александър Русаков.

Както посочва В. Тончева, по-позната е Косовска Гора, проучвана през последните десетилетия на XX век главно от учени от бивша Югославия (сръбски и македонски), чиито публикации авторката познава. В последно време към тях се прибавят изследванията въз основа на теренни изучавания в Албания, на колеги от Софийския университет и БАН, и в Косово, на екип от Шуменския университет, осъществил първата комплексна експедиция в Косово през 2009 г.

„Непознатата Гора” се състои от две части – теоретична и приложна. Първата част е структурирана като монография и съдържа 6 глави.

Първата част, озаглавена „Гора” (с. 10 - 36), въвежда в обекта на изследването и го описва географски, исторически, политически и административно с акцент върху причините за разделянето на Гора между 3 държави (Албания, Косово и Македония). Представени са различните гледни точки за произхода на гораните.

Втората глава „Гурбети, печалбарство, миграции” (с. 37 - 51) е посветена на поминъка на гораните и на принудителната миграция на голяма част от тях.

Третата глава (с. 52 - 62) има за предмет важната за разбирането на манталитета на населението тема за принудителната смяна на професионалната

принадлежност от православие към ислям, което безспорно води до (само)изолация на гораните от съседите славяни македонци и сърби, и същевременно не интегрира тази славянска общност с албанците на базата на общата религия.

В *четвърта глава* (с. 63 - 72) е направена обща характеристика на горанския говор, в която авторката разглежда позициите на няколко поколения чужди и наши учени от ранга на М. А. Селищев, В. Кънчов, Ст. Младенов, Й. Иванов, Б. Видоески, Р. Младенович и специално откроява приноса на горанина Назиф Докле за съхранението на езика и традиционната култура на гораните в Албания чрез дългогодишна събирателска и издателска дейност. Малко общности по света имат толкова богат речник на своя майчин език, превърнал се в емблематичен с афиширането на самоопределението *нашински* като маркер на диалекта на принудително анклавизираното през XX век горанско славянско население.

Логично в заглавието на следващата (*пета*) глава присъства цитат от анкетите на изследователката, който е своеобразна поанта по темата за етническото и езиковото (само)определение на членовете на тази ислямизирана славянска общност „Що е горанец? Гора не е държава!“ или *кои са гораните* (с. 73 - 85). В. Тончева коментира всички мнения по деликатната тема, характеризираща се с динамика в социокултурните процеси, което неизбежно води до полемика. Авторката не се поддава на емоциите и на конюнктурата, и предпазливо оставя въпроса отворен, но обективно си служи с емпиричния материал, събран по темата, и чрез записания наратив адекватно описва етнолингвистичната ситуация в Кукъска Гора.

Похватът в аргументната структура на изложението да се използва автентичният горански наратив прави тезите защитими, а текста – четивен, раздвижен и оригинален. Читателят (особено изкушеният по темата) е удовлетворен от професионализма на авторката, дори когато има основание да полемизира с нея.

Очаквано най-обемиста и най-изчерпателна е главата, посветена на традиционната култура на гораните в Албания (*Глава VI*, с. 86 - 161). Тук В. Тончева е в свои води и точно, вещо, в детайли представя календарната и семейната обредност, традиционната музика и танците на гораните в днешна Албания.

В *Заключението* авторката като обективен и опитен учен посочва, че поставените въпроси не могат да бъдат изчерпани, а също и че ролята на достоверната

и автентична информация е ключ към опознаването и преоткриването на една все още малко известна славянска общност в Западните Балкани, към която науката е в дълг.

Втората част на книгата (*Приложения*, с. 177 - 256) илюстрира живота на горанската общност чрез разкази, песни и нотирани фолклорни текстове, публикувани тук за първи път. Те са придружени от *Списък на събеседниците* – 25 мъже и жени от с. Шищавец и с. Борье.

Библиографията, на която се опира В. Тончева (с. 164 - 176), обхваща близо 200 заглавия на няколко езика като включва монографии, статии, сборници, справочни издания и извори.

Книгата е резюмирана на английски, немски и албански език.

Тя е богато илюстрирана с 45 професионални фотографии.

На премиерата на книгата в края на 2012 в София е показан и документален филм, заснет по време на последната експедиция, което е много важна и полезна практика.

Да пожелаем на Веселка Тончева и на нейните сътрудници успешна работа в преоткриването на славянските общности на Балканите.